

Laisvoji

“Kur nesukuriama laisvoji rinka, ten susikuria juodoji”

rinka

LIETUVOS LAISVOSIOS RINKOS INSTITUTO LEIDINYS

2007 Nr. 2 (2007 balandis – birželis)

LEIDĖJŲ ŽODIS

TURINYS:

- › **Leidėjų žodis**.....1 psl.
- › **Naujienos 2007 balandis – birželis**
  - MOKESČIAI**.....2 psl.
    - Kaip turėtų būti sudaromas 2008 m. biudžetas?
    - LLRI siūlo įvesti „nulinio biudžeto“ elementą
    - Progresinių mokesčių idėjos pasekmės
    - Lietuvos viešųjų finansų problematika
    - Neprogresyvus žingsnis
    - Dėl pensijų fondų administravimo mokesčio
  - ŽEMĖS RINKA**.....4psl.
    - LLRI siūlo imtis žemės rinkos reguliavimo reformų
  - ENERGETIKA**.....5 psl.
    - Privatus kapitalas energetikoje
    - Šilumos ir karšto vandens kainos
  - BENDROJI EKONOMINĖ POLITIKA**.....6 psl.
    - Eurui taip, bet ne bet kokia kaina
    - Laisvės nuo mokesčių diena šiais metais gegužės 19
    - Pradėti verslą Lietuvoje kainuoja pastangų ir nervų
    - Melas ir manipuliacijos tautos vardu
  - ŽINIŲ EKONOMIKA**.....7 psl.
    - Kas neįvyko (o turėtų) aukštajame moksle?
    - Peticija Už aukštojo mokslo reformą
    - Internetinis portalas www.amreforma.lt
    - LLRI pastabos dėl ES komunikacijų reguliavimo
  - Pro rožinius akinius**.....8 psl.
- › **Nuomonė**.....9 psl.
  - Gundymas *roamingu***
Žilvinas Šilėnas
- › **Skaitiniai**.....9 psl.
  - Psichologo patarimai: Skurdo kompleksas**
Deivis Narbutas
  - Protesto impulsai**
Laimantas Jonušys

Šių metų pavasaris ir vasaros pradžia buvo paženklinti dviem kertinėm temom, į kurias nereaguoti mūsų institutui būtų buvę tiesiog įžūlu.

Pirmoji, tai eilinį kartą socialdemokratų iškelta progresinių mokesčių idėja, kuri, regis, galime drąsiai sakyti ir dėl mūsų pagalbos, bent jau iki kitų metų nebus įgyvendinta. Besiremdami kitų šalių pavyzdžiais, atliktomis analizėmis ir realiai grėsiančiomis progresinių mokesčių pasekmėmis šalies ekonomikai, siūlėme patikrintus, stabilius sprendimo būdus, kurie nesunaikintų Lietuvos pasiekimų mokslo srityje.

Antroji – vėlyvą pavasarį apgraibomis, puse lūpų paskelbta aukštojo mokslo reformos idėja. Visuomenė suklaidinta pristatant vieną vienintelį reformos akcentą – mokamą mokslą, nepristatant nei kodėl, nei kaip tai gali per konkurenciją padėti judėti kokybės link. Savo ruožtu subūrėme iniciatyvinę grupę ir šalies valdžios atstovams, visuomenei reguliariai teikiame reformos esmę ir pristatome jos būtinybę.

Paraleliai dirbame ir kitose srityse – antrąjį ketvirtį surengta spaudos konferencija žemės rinkos reguliavimo reformos klausimais, pateiktos analizės dėl tarptinklinio ryšio, euro įvedimo, atskleista visuomenei įstatymo projekto aiškinamajame rašte melagingai pristatyta Seimo narių rentos galimybė ir kiti klausimai.

Saulėtų dienų atostogaujantiems, proto ribose nustatytų kondicionierių dirbantiems. Naudingo skaitymo!

Nuoširdžiai

Remigijus Šimašius

LLRI prezidentas

> LLRI konferencija: Kaip turėtų būti sudaromas 2008 m. biudžetas?

Renginio pertraukos metu diskutuoja (iš dešinės): LLRI viceprezidentė Guoda Steponavičienė, LR Ministro Pirmininko patarėjas Mantas Nocius ir LLRI prezidentas Remigijus Šimašius

Gegužės 17 d. Lietuvos laisvosios rinkos institutas surengė konferenciją „Kaip turėtų būti sudaromas 2008 m. biudžetas? Viešųjų finansų tikslingumas, efektyvumas ir skaidrumas“.

Joje aptarti ilgalaikiai Lietuvos viešųjų finansų ir valstybės išlaidų valdymo prioritetai – valstybės skolinimosi politika, išlaidų tikslingumo ir efektyvumo įvertinimo metodika, programinio biudžeto principai ir atskaitomybė prieš visuomenę. Renginio dalyviai apžvelgė visą sudėtingą biudžeto procesą – jo planavimą, sudarymą, vykdymą ir vertinimą. Konferencijoje stengtasi atsakyti į klausimą ar biudžeto lėšos yra panaudojamos tikslingai, turint aiškią strategiją ir ar veikia sėkmingas išlaidų efektyvumo įvertinimo mechanizmas. Buvo aptartos galimybės padaryti biudžeto formavimo procesą skaidresniu ir atviresniu visuomenei. Taip pat buvo diskutuojama apie Lietuvos fiskalinę politiką – biudžeto deficitą ir skolą.

Programinio biudžeto svarbą Lietuvos finansų sistemai analizavo LR Prezidento patarėjas Ramūnas Vilpišauskas, efektyvų valstybės išlaidų panaudojimą aptarė valstybės kontrolės 6-ojo audito departamento direktorė Jolita Korzunienė ir LLRI ekspertas Ignas Brazauskas. Pranešimus biudžeto sudarymo, svarstymo, plėtros klausimais skaitė Seimo narys, profesorius Kęstutis Glaveckas ir Finansų ministerijos sekretorius Edmundas Žilevičius.

Analitikų diskusijos dalyviai Lietuvos banko Ekonomikos departamento direktorius Raimondas Kuodis ir SEB Vilniaus banko prezidento patarėjas Gitanas Nausėda

Antroje renginio dalyje – analitikų diskusijoje dalyvavę Gitanas Nausėda, Raimondas Kuodis, Remigijus Šimašius, LR Ministro

patarėjas Mantas Nocius išsakė gana skirtingą nuomonę dėl programinio biudžeto formavimo, pabrėžtinai, jog nė vienai šaliai nepavyko įgyvendinti grynai programinio biudžeto sudarymo, tačiau reikia greičiau šalinti kliūtis, palaipsniui tobulinant tokį biudžeto sudarymo modelį, gerinti biudžeto sudarymo skaidrumą ir taupų biudžeto lėšų naudojimą.

Pranešimų prezentacijas galite rasti [paspaude čia](#).

> Laisvės nuo mokesčių diena šiais metais gegužės 19 d.

LLRI Laisvės nuo mokesčių dieną pradėjo skaičiuoti 1993 metais. Nuo tada ji gana sparčiai tolo, o po 1998 metų mokesčių naštos augimo tempas sulėtėjo.

LLRI mokesčių našta skaičiuoja kaip visų prognozuojamų valstybės mokesčių pajamų (biudžetinių ir nebiudžetinių fondų) bei prognozuojamo grynojo nacionalinio produkto santykį, remdamasis pasaulyje pripažinta metodika. Ji naudojama apskaičiuojant Laisvės nuo mokesčių dieną JAV, Kanadoje, Didžiojoje Britanijoje, Lenkijoje ir kitose šalyse. Apskaičiuojant mokesčių našta pagal šią metodiką nėra įtraukiamos piniginės išlaidos ir laiko sąnaudos, susijusios su mokesčių administravimu, bei valstybės skolinimasis, kuris gali virsti mokesčių našta ateityje.

Šiomet Laisvės nuo mokesčių diena ir toliau tolsta – ji ateina net savaite vėliau nei 2006 metais. Nors grynasis vidaus produktas auga sparčiai, mokesčiai pučiasi dar greičiau – didėja ir santykinė (nuo 35,9 proc. 2006 metais iki 38,4 proc. 2007-aisiais), ir absoliuti mokesčių našta. 2007 metais iš viso planuojama gauti 29 mlrd. litų mokesčių pajamų. Tai beveik 6 mlrd. litų (ketvirtadaliu) daugiau nei 2006 metų mokesčių pajamų planas.

Keli įdomūs faktai:

2007 metais vienam Lietuvos gyventojui teismams išlaikyti išleidžiama 45 Lt, Policijos departamentui – 196 Lt, valstybiniam poilsio namams „Baltija“ – 37 ct, Vilniaus universitetui – 44 Lt, Martyno Mažvydo bibliotekai – 5 Lt, Lietuvos šaulių sąjungai – 53 ct, Valstybinei lietuvių kalbos komisijai – 1 Lt, politinėms partijoms – 4 Lt, Valdovų rūmams atstatyti – 11 Lt. [Išsamiau...](#)

> LLRI siūlo įvesti „nulinio biudžeto“ elementą

Atlikęs išsamų dabartinio šalies biudžeto tyrimą, Lietuvos laisvosios rinkos institutas siūlo be jau įvykdytų pažangių sprendimų, imtis efektyviau ir skaidriau naudoti valstybės išlaidas.

Siūloma jau nuo ateinančių metų įvesti biudžeto apsigynimo, nulinio biudžeto ir Seimo narių įtraukimo į šią veiklą modelius. Nors biudžetas formaliai yra planuojamas programiniu principu, šiuo metu egzistuoja nerašyta praktika, kai viena smulkesnė institucija gauna vieną su jos funkcijomis susijusią programą, o didesnės institucijos gauna kelias programas.

„Tai lemia, kad programos daugiau atspindi institucijų poreikius, pavyzdžiui, išlaikyti jau susiformavusį darbuotojų skaičių, pastatus, toliau finansuoti seniai nustatytas funkcijas. Programos nėra tiesiogiai nukreiptos efektyviausiam jų įgyvendinimui“, - sako LLRI ekspertas Ignas Brazauskas. Lietuvos biudžeto išlaidų planavimas vyksta labai inertiškai - tiesiog planuojant ateinančių metų išlaidas pagal praeitų ar užpraėjusių metų išlaidas, atsižvelgiant į ekonomikos ir valstybės pajamų augimą. LLRI pateikė siūlymų paketą, kaip jau nuo 2008 m. būtų galima efektyviau ir skaidriau panaudoti valstybės išlaidas. Siūloma įvesti biudžeto apsigynimo, „nulinio biudžeto“, Seimo narių įtraukimo į šią veiklą, viešumo modelius.

LLRI nuomone, vienas svarbiausių elementų - „nulinio biudžeto“ procedūra. Į trimetį strateginio planavimo ir biudžeto sudarymo ciklą siūloma įvesti „nulinio biudžeto elementą“. Kas tris metus kiekviena programa turėtų praeiti išlaidų apsigynimo procesą, kuriame turėtų pagrįsti savo egzistavimo būtinybę, o vėliau „apginti“ pagrindinių savo priemonių ir joms prašomų pinigų reikalingumą. „Nulinio biudžeto“ procedūros metu, kuri galėtų vykti per Seimo pavasario sesiją, būtų galima nuodugnai patikrinti kiekvieną tais metais nagrinėjamą programą ir įvertinti ar iš tiesų visos išlaidos yra būtinos, ar negalima tų pačių tikslų pasiekti efektyviau naudojant lėšas. Į „nulinio biudžeto“ ir išlaidų apsigynimo procedūrą būtų įtraukta daugelis su biudžeto procesu susijusių institucijų.

Kiekvienas LLRI pasiūlymas iliustratyviai aprašomas atliktoje analizėje. Jeigu atsirastų politinės valios ir energijos, labai didelę pažangą galima padaryti jau planuojant kitų metų biudžetą. 2008 m. biudžetas turi būti subalansuotas (t.y. jo išlaidos neviršyti pajamų) ir sudaromas realiai programiniu, o ne instituciniu principu.

Išsamią analizę galite [rasti čia](#):

> LLRI pastabos šalies valdžios institucijoms Dėl progresinių mokesčių įvedimo Lietuvoje pasekmių

Birželio mėn. pradžioje LLRI išnagrinėjo Lietuvos socialdemokratų partijos iniciatyvą įvesti progresinius mokesčius ir pateikė pastabas bei ateityje galinčias kilti grėsmes. Šia tema žiniasklaidos priemonėse buvo nuolat publikuojami LLRI ekspertų parengti komentarai, kuriuos galite rasti LLRI puslapyje prie skilties Mokesčiai.

Dabartinės Vyriausybės programoje progresinis tarifas nėra numatytas. Tačiau Vyriausybės programoje yra numatytas neapmokestinamojo minimumo didinimas (kuris jau yra atliktas nuo 2007 metų) ir vieningo gyventojų pajamų mokesčio tarifo mažinimas. Todėl Lietuvos socialdemokratų partijos iniciatyva įvesti progresinius mokesčius, o ypač pasirenkant pagrindinį siūlomą scenarijų – atsisakyti įstatymu įtvirtintu mokesčio sumažinimo nuo 2008 metų sausio 1 dienos – prieštarauja Vyriausybės programai. Pažymėtina, kad net jeigu mažesnis tarifas iki tam tikros darbo pajamų dalies būtų nustatytas neatsisakant numatyto 24 procentų pajamų mokesčio tarifo nuo 2008 metų sausio 1 dienos, tai vis tiek būtų daroma vietoje galimo tarifo mažinimo.

Pastabose taip pat pateikiamos pasekmės, kurias sukeltų progresinių mokesčių įvedimas:

[Konkurencingumo ir ekonominio augimo mažinimas;](#)

[Mokesčių skaidrumo ir paprastumo mažinimas;](#)

[Neigiama įtaka Lietuvos įvaizdžiui ir investicijų pritraukimui;](#)

[Neigiama įtaka ne tik daug, bet ir mažai uždirbantiems.](#)

Išdėstyti argumentai leidžia vienareikšmiai teigti, kad progresinė mokesčių sistema neatneštų Lietuvai teigiamo poveikio, tačiau sukeltų rimtų neigiamų ekonominių pasekmių bei sukurtų precedentą nesilaikyti Vyriausybės programos, o taip pat skatintų ateityje toliau komplikuoti dabar santykinai paprastą pajamų mokesčio sistemą.

Siekiant gerovės ir žmonių pajamų augimo, tolimesnio ekonomikos augimo, didesnio konkurencingumo, galimybės formuoti viduriniajam visuomenės sluoksniui, būtina mažinti bendrą gyventojų pajamų mokesčio tarifą. Išsamią analizę galite rasti [paspaužę čia](#).

> LLRI pozicija: Ar reikia dirbtinai mažinti pensijų fondų administravimo mokesčius?

Balandžio 12 d. paskelbtoje Pasaulio Banko ataskaitoje apie Lietuvos 2004 m. pensijų reformą, kuri buvo įvertinta labai gerai, be kita ko užsimenama ir apie tai, kad privačių pensijų fondų administravimo mokesčiai yra vis dar dideli palyginus su pasaulio vidurkiu, ir kad dėl dabar egzistuojančio mokesčių, vidutinis privačios pensijos kaupimo dalyvis praras apie 23 proc. savo būsimos pensijos dydžio. Vertybinių popierių komisija taip pat išreiškė abejonę ar dabartiniai pensijų fondų mokesčiai nėra per dideli ir ar nereikėtų imtis kažkokių priemonių jiems sumažinti.

Tad ar iš tiesų fondų mokesčiai yra per dideli ir ar reikėtų juos kaip nors reguliuoti, pavyzdžiui, įstatymiškai nustatant mažesnius maksimalius jų dydžius nei dabar?

Visų pirma, pačioje Pasaulio Banko ataskaitoje teigiama, kad tokie atskaitymų dydžiai reformos įsibėgėjimo metu gali būti pateisinami. Pensijų sistema Lietuvoje startavo nuo labai mažo pervedimo dydžio – vos 2,5 proc. nuo atlyginimo, kai tuo tarpu Estijoje pervedimai iškart buvo 6 proc., Lenkijoje – 7,3 proc., o Slovakijoje – 9 proc.

Didžioji dalis pensijų fondų kaštų yra skirti pačios fondo valdymo ir administravimo struktūros sukūrimui. Tuomet kai į fondus ateina vis daugiau pinigų, bendri administravimo kaštai pasiskirsto ir tampa mažesni kiekvienam dirbančiojo pervedamam litui ir fondai turi galimybę mažinti administravimo mokesčių dydžius. Akivaizdu, kad 100 mln. Litų vertės pensijų fondo valdymas tikrai nekainuoja dešimt kartų daugiau nei 10 mln. Litų.

Be to, tik nuo 2007 m. pensijų fondų dalyviams buvo leista pradėti keisti fondus – tai reiškia, kad tikroji konkurencija tarp fondų prasidėjo tik dabar. Kai kurių rinkos dalyvių nuomone jau dabar jaučiama tendencija mažinti administravimo mokesčių dydžius ir ši tendencija turėtų tik stiprėti.

Kad konkurencija tarp fondų jau duoda savo rezultatus rodo ir tai, kad nepaisant to, kad maksimalus leistinas vienkartinis mokestis nuo įmokų yra 10 proc., iš devynių fondų valdytojų tik vienas taikė 7 proc. įmoką, dar du valdytojai taikė 4-5 proc. mokesčius, net keturi valdytojai (tarp kurių buvo ir trys didžiausi Lietuvos bankai) taikė 3 proc. tarifą ir dar dviejų bendrovių tarifai buvo apie 1,5 proc. Tai reiškia, kad fondai šį mokestį nustato ne pagal maksimalią valstybės leistą ribą, bet atsižvelgdami į realią konkurenciją su kitais fondais.

Tam, kad Lietuva atsidurtų tarp Pasaulio Banko minimų pasaulio privačių pensijų sistemų su mažiausiais fondų administraciniais mokesčiais - tokių kaip Čilė, Švedija ar Lenkija - kasmetinis turto mokestis, kuris dabar yra Lietuvoje siekia netoli 1 proc. turėtų sumažėti bent trečdaliu iki kokių 0,7 proc. Tačiau visose minėtose šalyse pensijų reforma startavo gerokai anksčiau nei Lietuvoje – Čilėje 1980 m., o Švedijoje ir Lenkijoje 1999 m.

Taigi, Lietuvos pensijų fondų efektyvumą bus galima geriau įvertinti tik už kokių penkių metų. Labai tikėtina, kad iki tuomet vidutinis kasmetinis pensijų fondų turto mokestis sumažės nuo dabartinio 1 proc. iki minėtų 0,7 proc. Kad tai atsitiktų būtina leisti veikti rinkos mechanizmas, kaip pavyzdžiui perėjimo iš vieno fondo į kitą palengvinimas.

Jeigu į privačius pensijų fondus pervedama dalis būtų padidinta nuo dabartinių 5,5 iki 10 proc. tai tikrai leistų Lietuvos privatiems pensijų fondams tapti vienais efektyviausių pasaulyje, nes kaip ir pastebima Pasaulio Banko ataskaitoje Lietuvos pensijų sistemos dizainas iš tiesų yra geras ir prie to prisidėjo tiek sėkminga tokių valstybės struktūrų kaip „Sodra“, tiek privačių rinkos dalyvių veikla.

***

> LLRI siūlo imtis žemės rinkos reguliavimo reformų

LLRI vyresnysis ekspertas Giedrius Kadziauskas. Vadovauja LLRI darbams darbo santykių, verslo reguliavimų, žemės rinkos reguliavimo, teisėkūros politikos srityse

Gegužės 3 d. LLRI surengė spaudos konferenciją tema: „**Nesibaigiantys skandalai rodo kitokio žemės reguliavimo poreikį**“. Žemės rinkos reguliavimas yra viena iš strateginių Lietuvos laisvosios rinkos instituto veiklos sričių 2005–2007 metais. Instituto tikslas šioje srityje - svarbiausius sprendimus dėl naudojimosi žeme ir teritorijų planavimo sugrąžinti privatiems savininkams ir jų bendruomenėms.

Žemės rinkos reguliavime susiduriama su esminėmis problemomis: savininkai yra suvaržyti teritorijų planavimo dokumentų, kurie ne tik neužtikrina kaimynų apsaugos, bet yra nelankstūs, politizuoti ir sudėtingi. Nuo sistemos trūkumų labiausiai kenčia mažieji savininkai, turintys ribotus finansinius, ekonominius ar politinius švėtus. Lietuvos žemės rinkos reguliavimas susilaukia ne tik Lietuvos gyventojų ir verslo kritikos: esmines problemas pastebi ir tarptautinės verslo sąlygas ir viešąjį administravimą stebinčios institucijos – Pasaulio bankas, Tarptautinis valiutos fondas ir kt.

LLRI atliko analizę ir siūlo imtis žemės rinkos reguliavimo reformų

Žemės rinka yra vienas trukdžių investicijoms į Lietuvą.

- 2007 metais Tarptautinio valiutos fondo rekomendacijose konstatuota, kad „net ir įgyvendinus restituciją žemės naudojimas yra apsunkintas ilgai trunkančiomis ir neprognozuojamomis teritorijų planavimo procedūromis“.
- Pasaulio banko ir Rekonstrukcijos ir plėtros banko atliekamas verslo sąlygų tyrimas BEEPS - palyginti su 2002 metais, 2005-aisiais beveik dvigubai daugiau įmonių teigė turėjusios sunkumų pradėti naudoti žemę.

Žemės rinkos reguliavimas yra vienas iš gyventojų nepasitenkinimą keliančių veiksnių.

- „Transparency International“ Lietuvos skyriaus 2005 metų Lietuvos korupcijos žemėlapis – tarp penkių labiausiai korumpuotų procedūrų, kurias nurodė apklausti gyventojai ir verslininkai, pateko dvi, susijusios su žemės rinkos reguliavimu: žemės paskirties keitimas ir leidimų statybai ir rekonstrukcijai išdavimas ir dokumentų derinimas.
- Žemės, kurioje galima statyti namus, trūkumas yra viena iš aukštų būsto kainų Lietuvoje priežasčių.

Esama teritorijų planavimo sistema netinkama verslui ir žmonėms, nes

- Planavimas yra nelankstus ir sunkiai gali suspėti su besikeičiančia realybe.
- Centrinė teritorijų planavimo sistema negarantuoja stabilumo, nes net bendrieji planai keičiami dažnai.
- Dėl sudėtingų procedūrų planavime pasitaiko klaidų.
- Centrinio planuotojo galios priimti vieną ar kitą sprendimą sudaro prielaidas korupcijai.
- Kaimynai nėra pagrindiniai asmenys, su kuriais yra derinama veikla, jie neretai lieka be realios galimybės paveikti plėtrą greta savo sklypo, nors formaliai visuomenės įtraukimas yra skatinamas ir neva užtikrina susitarimą.

Klaidingai įsivaizduojama, kad žemės rinkos reguliavimas nekainuoja gyventojams. Taip pat gajus manymas, kad galima suręsti tobulą teritorijų suplanavimą, jei tinkamai „išauklėtume ir apmokytume“ planus kuriančius ir administruojančius valdininkus. Nepamatuotai teigiama, kad planuoja tik valstybė, o ne privatūs žmonės ir privatūs nesuteiks „viešųjų gėrybių“ – parkų, automobilių stovėjimo aikštelių, vaikų žaidimo aikštelių ir pan.

Pokyčių gairės turėtų būti:

Pagrindinis žemės naudojimo reguliavimo tikslas turėtų būti **užtikrinti geriausias galimybes Lietuvos gyventojams naudotis teritorijomis užtikrinant jų nuosavybės apsaugą** - nuosavybę svarbu saugoti ir nuo kitų savininkų, ir nuo valstybės, ir savivaldybės vykdomos veiklos.

Bendrieji planai turi brėžti tik pagrindines plėtros kryptis ir detaliai nurodyti valstybės investicijas, prie kurių galėtų derintis verslas ir gyventojai. **Bendrieji planai neturi planuoti privačių investicijų bei veiksmų.**

Teritorijų planavimas pirmiausia turi užtikrinti tiesiogiai su kintančia teritorija susijusių asmenų - sklypo kaimynų - interesus. Nei reglamentai nustatantys sklypo naudojimo sąlygas, nei formalus kaimynų įtraukimas į teritorijų planavimo procesą ne tik negali užtikrinti abi puses tenkinančio susitarimo, bet ir trukdo ilgalaikiais susitarimais pagrįstai kaimynų bendruomenių plėtrai. Todėl reikia atsisakyti demonstratyvaus visuomenės įtraukimo, o skatinti privačiais susitarimais pagrįstą kaimynų dalyvavimą planavime.

Nekilnojamojo paveldo apsauga turi remtis privačios nuosavybės apsaugos principu ir siekti, kad jis būtų naudojamas, gyvas ir taip išsaugotas. Saugomos teritorijos ateityje iš naujo „atrastų“ savo vertę jeigu būtų privatizuotos, tai užtikrintų ilgalaikę jų apsaugą.

Jei teritorijų planuose būtų sumažinta reikalavimų, kokia veikla gali būti vykdoma ir savininkai galėtų pasirinkti komerciškai patraukliausią naudojimo būdą, **padidėtų žemės pasiūla,** todėl:
- susidarytų prielaidos būsto kainų sumažėjimui;
- sumažėtų spaudimas statyti gyvenamuosius namus paveldo ir saugomų gamtinių objektų teritorijose. Sumažėtų ir paskatos korupcijai.
- sumažėjus rinkos kainoms, Vyriausybė turėtų daugiau galimybių užbaigti restituciją kompensuojant gyventojams realią rinkos kainą už sklypus.

Spaudos konferencijos garso įrašą galite atsisiųsti [paspaužę čia](#).

***

> Privatus kapitalas energetikoje: ne grėsmė, o būtinybė

LLRI vyresnysis ekspertas Žilvinas Šilėnas. Specializacijos sritys: energetikos, transporto ir tarptautinės prekybos politika

Birželio mėn. pradžioje savaitraštyje „Veidas“ publikuojamas LLRI vyresniojo eksperto Žilvino Šilėno komentaras.

Naujos atominės elektrinės projektą įgyvendinsiantis Nacionalinis investuotojas (NI) bus sudarytas iš „Lietuvos energijos“, RST ir VST. Tačiau daugiausiai diskusijų kyla dėl privataus kapitalo dalyvavimo NI sudėtyje. Baiminamasi, kad kartu su privačiu kapitalu gali ateiti neaiškūs pinigai, ar, kad privatūs investuotojai gali atstovauti neaiškiems interesams ir pan.

Be abejo, galima diskutuoti, ar NI sukurti pasirinkta tinkamiausia forma, bet diskusija, manau, vyksta labiau dėl vertybinių nuostatų - gali ar negali AE projekte dalyvauti privatus kapitalas. Tačiau privataus kapitalo įtaka AE projektui yra gerokai perdėta. Pirma, įsijungdama į NI VST praras savo kontrolinį akcijų paketą, pagal mainais gaunamą akcijų kiekį privatus kapitalas negalės turėti lemiamo balso NI, o sprendimo teisė išliks valstybės kompetencijoje. Antra, NI geriausiu atveju turės tik 34% naujos AE akcijų, tokiu būdu lietuviško kapitalo dalis ir įtaka AE projektui sumažėja dar daugiau.

Paradigma, kad valstybinis kapitalas yra „saugesnis“ už privatų, yra visiškai klaidinga. Privatus kapitalo tikslas yra pelnas, todėl toks kapitalas yra suinteresuotas efektyviu, o taipogi ir ekonomiškai naudingu įmonės veikimu. Tuo tarpu valstybinis kapitalas yra valdomas politikų, kurie vadovaujasi pačiais įvairiausiais interesais ir yra sunkiai prognozuojami. Kalbant apie grėsmes projektui, tikimybė, kad skirtingų šalių politikai nesusitars tarpusavyje, yra didesnė, nei privačiam kapitalui priskiriamos grėsmės. Populistiinė retorika, pvz., „Latviai dovanuoja elektrinę lietuviams“, ar „Mūsų šiukšlės - mūsų elektrinė“ yra veiksminga visų šalių politiniuose sluoksniuose. Privatus kapitalo sektoriuje, klausimas, kam priklauso kiek elektrinės, būtų sprendžiamas labai paprastai – pinigais. Visą komentarą galite rasti [paspaudę čia](#).

> LLRI analizė „Dėl šilumos ir karšto vandens kainų didėjimo pagrįstumo“

Kainų reguliavimas iš esmės negali garantuoti žemų kainų, arba, kad ilgalaikiu laikotarpiu reguliuojamos kainos bus mažesnės, nei nereguliuojamos. Šilumos kainų reguliavimas, ženkliai kylant energijos resursų kainoms, yra nepajėgus užtikrinti žemų kainų vartotojams ir gali blokuoti ar iškreipti rinkos signalus, kuriais vadovaudamiesi rinkos dalyviai keistų savo elgesį (mažintų vartojimą, investuotų į energiją taupančias priemones ir pan.)

Socialinės politikos sprendimai sumaišyti su energetikos politika iškreipia rinkos signalus vartotojams. Parama, skiriama šilumos vartojimui, sumažina paskatas bei galimybes mažinti šilumos vartojimą ir ieškoti efektyvesnių šilumos panaudojimo būdų kylant šilumos kainoms, kaip tai vyktų rinkos sąlygomis. Jei valstybė nusprendžia remti mažiau pasiturinčius piliečius, nesusijusios su vartojimu tiesioginės išmokos žymiai mažiau užgožtų rinkos signalus bei leistų šilumos vartotojams priimti efektyvesnius sprendimus.

Mažesnėse gyvenvietėse centralizuotos šilumos tiekimas turi tendenciją kainuoti brangiau, nei didesniuose miestuose. Be to, didesniuose miestuose gyventojų piniginės pajamos dažnai yra didesnės nei mažesniuose miestuose. Todėl prognozuotinas ir tolesnis nepasitenkinimas centralizuotai tiekiamos šilumos kainomis, ypač mažesniuose miestuose.

Vienos rūšies energetinių resursų kainų kilimas padidina kitų energetinių šaltinių paklausą, o tai savo ruožtu didina energijos resursų kainas. Ilgalaikėje perspektyvoje, esant pasaulinei energijos kainų didėjimo perspektyvai, ženkliai apsaugoti nuo kainų kilimo diversifikuojant energijos šaltinius yra neįmanoma. Ilgalaikiu laikotarpiu energijos šaltinių diversifikacija geriausiu atveju gali apsaugoti nuo staigių kainų svyravimų.

Reguliuojamosios monopolijos sukūrimas, t.y. kuomet rinkoje vienam dalyviui suteikiama monopolijos teisės, o sukurta reguliuojama monopolija yra plačiai paplitusi, tačiau ydinga praktika, kuri iškreipia rinką ir įdiegia reguliavimu pagrįstą monopolistinę rinkos struktūrą.

Pagrindinė problema dėl centralizuotai tiekiamos šilumos kainų kyla ne vien dėl to, kad didėja šilumos kainos, bet ir todėl, kad Lietuvoje šiluma naudojama neefektyviai, todėl būstui šildyti sunaudojamas santykinai didelis šilumos kiekis. Todėl vienintelis ir efektyvus būdas piliečiams išspręsti didėjančių išlaidų už būstą - mažinti šilumos vartojimo kiekį. Mažinti šilumos suvartojimą ženkliu mažinant komforto galima tik efektyviau naudojant šilumą, o tai galima pasiekti optimizuojant šilumos vartojimą ir didinant būstų šiluminį efektyvumą juos modernizuojant ir apšiltinant.

Sunkiausia tai įvykdyti daugiabučiuose namuose, dėl jau anksčiau minėto kolektyvinio sprendimo sudėtingumo. Šioje vietoje tenka konstatuoti, kad valstybės veikimas šioje srityje (kompensacijų už šildymą sistema, neaiški pozicija dėl valstybės veikimo/neveikimo būsto apšiltinimo srityje, kainų reguliavimas ir konkurencijos ribojimas) mažina paskatas gyventojams šilumą naudoti efektyviai. Todėl valstybės politika šioje srityje turėtų būti nukreipta į tai, kad gyventojai jaustų ekonomines paskatas šilumą vartoti efektyviai.

Išsamią analizę galite rasti [paspaudę čia](#).

***

> Eurui taip, bet ne bet kokia kaina

LLRI ekspertas Vytautas Kuokštis

Gegužės 25 d. LLRI ekspertas Vytautas Kuokštis Seimo Europos informacijos centre Seimo Biudžeto ir finansų komiteto ir Seimo Europos reikalų komiteto surengtoje diskusijoje "Kainų stabilumo strategija ir euro įvedimo perspektyvos Lietuvoje" skaitė pranešimą tema „Eurui taip, bet ne bet kokia kaina“.

Lietuvos laisvosios rinkos instituto nuomone, pagrindinis tikslas, kurio turėtų būti laikomasi, svarstant euro įvedimo klausimą, yra ilgalaikis Lietuvos ekonomikos augimas, jos tvarumo ir konkurencingumo užtikrinimas.

Euro įvedimas turėtų būti traktuojamas kaip priemonė minėtam tikslui pasiekti, o ne kaip siekis savaime. Be abejonės, euro įvedimas pats savaime turėtų privalumų, tokių kaip palengvėjanti prekyba su euro zonos šalimis, potencialiai didesnis investuotojų pasitikėjimas Lietuva, didesnis kainų palyginamumas, visiškai eliminuota valiutos kurso kitimo rizika. Tačiau tiek pats euro įvedimas, tiek ir jam palengvinti skirtos priemonės gali turėti ne tik teigiamų, bet ir neigiamų pasekmių. Į jas turėtų būti atsižvelgiama.

Nacionaliniame euro įvedimo plane pabrėžiama, kad įvedant eurą svarbu apsaugoti vartotojų interesus. Tam numatytos įvairios priemonės, tokios kaip skelbimas apie piktnaudžiavo atvejus žiniasklaidoje, įmonių skatinimas pasirašyti Geros verslo praktikos planus ir panašiai. Nors šios priemonės ir gali duoti tam tikrų rezultatų ir padėti išvengti galimo chaoso euro įvedimo metu, kainų stabilumo prasme šios priemonės nebūtų esminės.

Svarbiausia ir geriausia priemonė išvengti kainų didėjimo ir apsaugoti vartotojų interesus – tai natūrali įmonių konkurencija. Jeigu konkurencingoje rinkoje pardavėjas bandytų kelti kainą (piktnaudžiautų), jo prekės nebebūtų perkamos: jis būtų priverstas arba sumažinti kainas, arba pasitraukti iš rinkos.

Visą pranešimo tekstą galite rasti [paspaudę čia](#).

> Pradėti verslą Lietuvoje kainuoja pastangų ir nervų

2007-ųjų Pasaulio banko tyrime „Doing business“, kuriame yra vertinama reguliavimo našta verslui, Lietuva užėmė 16-ą vietą pasaulyje. Pagal šį tyrimą Lietuvoje geriausiai vertinama sutarčių įsigaliojimas (2 vieta), nuosavybės registravimo procedūros (7 vieta), tarptautinė prekyba (9 vieta). Prasčiausiai vertinama sritis yra darbo santykiai – čia Lietuva yra tik 119-oje pozicijoje.

Įmonių padėtį apsunkina biurokratinė, administracinė našta. Lietuvoje veikia 152 kontroliuojančios institucijos. Lietuvoje egzistuoja 330 leidimų (neskaičiuojant licencijų), reikalingų įvairioms veiklos rūšims pradėti ir plėtoti.

Darbo rinkos reguliavimas yra dar viena svarbesnių verslo aplinkos problemų. Lietuvos darbo kodekse numatyta, kad darbo savaitė negali būti ilgesnė nei 40 valandų, su viršvalandžiais – 48 darbo valandos. Tačiau viršvalandinis darbas paprastai yra draudžiamas (išskyrus įstatymais numatytas išimtis ir tuomet, jei taip susitariama kolektyvinėse sutartyse).

Daugelyje kitų Europos Sąjungos valstybių darbo laiko apskaita reguliuojami lanksčiau. Smulkiosioms ir vidutinėms įmonėms reikia lankstumo, siekiant prisitaikyti prie rinkos sąlygų. Įmonės arba nesilaiko formalių reguliavimo reikalavimų, arba jų laikosi ir patiria papildomas sąnaudas.

Kitas trukdis verslui – didelis darbo jėgos apmokestinimas. Lietuvoje taikomas 27 procentų gyventojų pajamų mokesčio tarifas yra didesnis nei daugelyje Rytų ir Centrinės Europos valstybių. Pavyzdžiui, Estijoje šis tarifas yra 22 procentai (2009 metais bus sumažintas iki 20), Latvijoje – 25 procentai, Slovakijoje – 19 procentų. Reikia prisiminti, kad Lietuvoje nėra socialinio draudimo įmokų „lubų“ – tai apsunkina didelės pridėtinės vertės darbo vietų kūrimą.

Verslo plėtros sąlygas apsunkina ir žemės rinka. Lietuvoje egzistuoja sudėtinga teritorijų planavimo tvarka. Savininko galimybės elgtis su sklypu smarkiai apribotos. Norėdamas keisti sklypo paskirtį, jis turi pereiti sudėtingas detaliojo planavimo procedūras. Dėl didelių biurokratinių trukdžių gauti leidimą naujoms statyboms dažnai užtrunka nuo pusės metų ir gerokai ilgiau.

Išsamų interviu su LLRI ekspertu Vytautu Kuokščiu [rasite čia](#).

> Melas ir manipuliacijos tautos vardu

Birželio mėn. LLRI išplatino pranešimą spaudai apie Seimo įstatymo projekto, kuriuo buvo siekiama parlamentarams įvesti rentas, aiškinamajame rašte pateikiamą klaidingą informaciją. Po žiniasklaidoje pasirodžiusių straipsnių, šis pasiūlymas nebuvo priimtas. „Verslo žinios“ publikuoja LLRI nuomonę apie Seimo narių siūlymą parlamentarams skirti rentas:

Seimo narių užmojis nusistatyti sau rentas pagrįstai kritikuotas dėl kuo įvairiausių aspektų. Tačiau keletas iš jų yra susiję ne tik su rentomis ir verti platesnio dėmesio. Rentų siūlytojais aiškinamajame rašte oficialiai teigia, kad „visose Europos šalyse buvę parlamentų nariai tokias garantijas turi“. Suprask, likome vieninteliai, nesaugantys savo parlamentinės demokratijos.

Tačiau tai tiesiog melas. Daugelyje šalių renta tėra tik senatvės pensija. Pavyzdžiui, Belgijoje pensija buvusiems parlamentarams mokama nuo 58 metų amžiaus, Graikijoje, Italijoje – nuo 60, Ispanijoje, Vokietijoje nuo 65, Portugalijoje, Prancūzijoje nuo 55. Kitose šalyse, pavyzdžiui, Slovakijoje, Slovėnijoje, Latvijoje atskirų pensijų sistemų parlamentarams apskritai nėra. Airijoje, nuo 2004 metų parlamentarų privilegijos apribotos ir pensija mokama tik sulaukus 65 metų amžiaus. Estijoje nuo 2003 metų panaikinta kaip tik tokia sistema, kurią siūloma įteisinti Lietuvoje priimamu įstatymu ir joje privilegijų nebeliko.

Išsamų tekstą rasite [paspaudę čia](#).

***

> Kas neįvyko (o turėtų) aukštajame moksle

LLRI prezidentas Remigijus Šimašius. Ekspertizės sritys: energetikos, konkurencijos, bendrosios ekonominės, privatizavimo, švietimo finansavimo politika, NVO reguliavimas, valstybės finansai, mokesčių politikos klausimai

LLRI aktyviai publikavo straipsnius, komentarus susijusius su šalies Aukštojo mokslo reforma. Šia tema parašyti darbai publikuojami populiariausiuose internetiniuose portaluose, spaudoje ir kt. Gegužės mėn. savaitraštyje „Atgimimas“ publikuojamas LLRI prezidento Remigijaus Šimašiaus komentaras:

Nemaža dalis dėstytojų ir studentų pribrendo rimtiems tarpusavio įsipareigojimams. Studentų apklausa parodė, kad dauguma būtų pasirengę sumokėti už mokslą, jei tik gautų geresnę paslaugą. Vis didesnei daliai dėstytojų irgi nusibodo apsimesti, kad gauna normalų atlyginimą. Nemažai daliai nusibodo apsimestinėti ir kad nėra masiškai paplitusios mokslo imitacijos, plagijavimo, dėstyto antikultūros (nors pastarosios mažiau – blogi dėstytojai, skirtingai nuo plagiatorių ir imitatorių, nėra paskatinami).

Mokslo imitaciją puikiai iliustruoja tai, kiek aukštesnių pareigų užėmimas kai kurių universitetų struktūrose, koreliuoja su bendraautorystės mastais dešimtyse ar net šimtuose (?) mokslinių darbų per metus. Ne mažiau iškalbingos yra ir masinės „mokslinės-praktinės“ konferencijos, kuriose mokslo pasiekimai pranešimu pristatomi per penkias ar septynias minutes.

Neretos spekuliacijos apie tai, kad aukštąjį mokslą reikia finansuoti dėl to, kad tai viešoji gėrybė, arba dėl to, kad tai mažina socialinę atskirtį. Deja, jau senai aišku, kad aukštasis mokslas yra visų pirma privati gėrybė, nes atneša naudą pačiam studentui. O tai, kiek ši gėrybė gali tapti viešąja (nes kiekvienai visuomenei geriau, kai jos nariai išsilavinę) priklauso nuo to, kiek šalis suteikia galimybių gabiems ir jau išsimokslinusiems.

Socialinę atskirtį aukštojo mokslo finansavimas taip pat ne mažina, o, kaip rodo tyrimai, didina, nes atskirtis atsiranda dar pradinėje mokykloje dėl kuo įvairiausių priežasčių. Vėlesnis studentų finansavimas (kurio, beje, net reformos iniciatoriai nesiuo atsisakyti) tik suteikia papildoma subsidiją tiems, kurie paprastai yra iš turtingesnių šeimų ir ateityje uždirbs daugiau.

Jei politikai, valstybės tarnautojai, ekspertai, aukštųjų mokyklų administratoriai vis labiau suvoktų, kad valstybė aukštosioms mokykloms turi tiesiog atlaisvinti varžtus ir išstatyti mokyklas rinkos gaivalų testui, būtų puiku. Deja, kaip tik tai kol kas ir nėra įvykę. Kaip tik todėl kol kas ir negalime tikėtis geresnių aukštųjų studijų už priimtinas sąnaudas. Kas yra geresnės studijos, kokios sąnaudos yra priimtinos, spręsti nesimu, nes atsakyti į šį klausimą galiausiai turi studentai. Rinkos veikimas yra vienintelis mechanizmas, kuris užtikrintų, kad jų balsas būtų išgirstas, o už savo pasirinkimą mokėtų jį, o ne kiti, mažiau gabumais ar, neretai, vėjavaikiškumu apdovanoti visuomenės nariai.

Išsamų komentaro tekstą galite rasti [paspaudę čia](#).

> Iniciatyvinės grupės peticija UŽ AUKŠTOJO MOKSLO REFORMA

Birželio 12 d. iš visuomenės veikėjų sudaryta iniciatyvinė grupė šalies valdžios institucijoms pateikė peticiją už aukštojo mokslo reformą. Peticijoje politinės jėgos buvo raginamos nedelsiant pasirašyti susitarimą dėl mokslo ir studijų sistemos pertvarkos vadovaujantis pamatiniais principais.

Principai, kuriais remiantis turėtų būti vykdoma aukštojo mokslo reforma:

- studentų teisę į kokybiškas studijas geriausiai užtikrins tokia aukštojo mokslo sistema, kurioje lygias veiklos sąlygas turėtų visos deramą išsilavinimą teikiančios ir vaisingai mokslą plėtojančios valstybinės bei privačios institucijos; laisvai judančio „krepšelio“, lemtingo aukštųjų mokyklų konkurencijos veiksnio dėka, studentas taptų pagrindiniu studijų veikėju ir jų optimizavimo lėmėju;
- atsidavusių, veržlių dėstytojų bei mokslininkų teisę į orų atlygį ir normalias tyrimų sąlygas geriausiai užtikrins konkursinis mokslo projektų finansavimas ir valstybės nereguliuojama aukštojo mokslo kaina, kurios dėka stiprėtų institucijų motyvacija tinkamai organizuoti studijas ir tyrimus, skatinti darbuotojus ir gabiausius studentus;
- teisę į lygias savo gabumų ir profesinių siekių realizavimo galimybes geriausiai užtikrins kiekvienam prieinamų, laisvai rinkoje teikiamų, valstybės garantuojamų paskolų sistema; drauge su tikslinga valstybės parama, realaus dydžio stipendijomis socialiai remtinų ir gabiausių studentų grupėms tai skatintų jų atsakomybę, planingą ir apdairų studijų pasirinkimą.

> Aukštojo mokslo reformos naujienos portale AMREFORMA.LT

Siekiant nuolat stebėti, analizuoti ir sekti su Aukštojo mokslo reforma susijusius įvykius, birželio mėn. viduryje iniciatyvinė grupė sukūrė portalą www.amreforma.lt, kuriame talpinamos aktualiausios naujienos aukštojo mokslo reformos tema.

> LLRI pastabos dėl ES komunikacijų reguliavimo paketo peržiūrėjimo

Gegužės mėn. reaguodamas į Europos Komisijos kvietimą ir tęsdamas darbus žinių visuomenės srityje, LLRI pateikė pastabas dėl Europos Sąjungos komunikacijų reguliavimo paketo peržiūrėjimo (Tomorrow's Framework).

LLRI ypač palaiko Europos Komisijos siekį pereiti link labiau konkurencingos ir dinamiškos telekomunikacijų rinkos, kuri žymiai sustiprintų regiono konkurencingumą ir pakeltų piliečių gerovės lygį. Institutas supranta, kad, atnaujindama reguliavimų bazę, Komisija pripažįsta neišvengiamus technologinius pokyčius šiame sektoriuje ir žiniasklaidos priemonių, telekomunikacijų bei IT pramonės susiliejimą.

Savo pastabose Europos Komisijai LLRI teigia: „Mes palaikome Komisijos pastangas liberalizuoti rinką, nes taip pat tikime, jog reguliavimas neturi vyti technologinio progreso, o turi būti supaprastintas taip, kad apimtų bet kokią potencialią plėtrą. Priešingu atveju, ribodami vartotojų priėjimą prie inovacijų, naujų verslo modelių ir aukštesnio lygio paslaugų, konkurencijai galime pakenkti, o ne jai padėti“.

Institutas pasiūlė pluoštą rekomendacijų, kurios galėtų išsirutulioti į konstruktyvią diskusiją su Europos Komisija.

Visa studija pristatoma anglų k. PDF formate [LFMI'S COMMENTS ON THE TOMMOROW'S FRAMEWORK](#)

***

Pro rožinius akinius

Ištraukos iš kitų autorių darbų, kuriuose kitokios mintys apie institutą (tekstai neredaguoti).

- Arvydas Malinauskas „Pastebėjimai apie laimę ir laimės medžioklę“, Delfi.lt 2007 04 29

(...) Neketinu čia įrodinėti, kurios gėrybės ir vertybės – materialinės ar dvasinės – yra svarbesnės ir reikalingesnės. Užuoat atsivertęs Bibliją ir pagraudenęs apie žemiško gyvenimo trapumą, pacituosiu Lietuvos laisvosios rinkos instituto prezidento dr. Remigijaus Šimašiaus žodžius: "Nežinau nė vieno gero ekonomisto, juolab laisvosios rinkos šalininko, kuris teigtų, kad žmogui laimę atneša materialinė gerovė ir kad jos jis turi siekti norėdamas būti laimingas. Gera ekonomika nekalba ir negali kalbėti apie laimę, o tik apie pasirinkimus" (*Kapitalizmas laimės neatneša*, 2007 01 11, <http://www.lrinka.lt/>).

- Morta Vidūnaitė „Vertybinė ar idėjinė revoliucija?“ Delfi.lt, 2007 05 02

(...) Taigi, regis, postmodernistinė vertybinė revoliucija Lietuvos politikoje dar neprasidėjo. Kad ir kaip būtų paradoksalu, idėjos, kurios demokratinio perėjimo pradžioje pagrįstai buvo laikomos naujausiomis, vis dar tokiomis tebelaikomos, nors iš tikrųjų švelniausiu atveju jos turėtų būti be paliovos viešai kvestionuojamos.

Kažkada Lietuvos laisvosios rinkos institutas (LLRI) atstovavo kardinaliai naujoms idėjoms tiek apie politiką, tiek apie ekonomiką. Kažkada jos atrodė tokios pažangios, jog beveik regėjosi, kad Elena Leontjeva žino, kaip sukasi visas šis beprotiškai sudėtingas pasaulis. Tuomet viskas, kas bet kaip buvo susiję su besikuriančia rinkos ekonomika ir demokratija, automatiškai buvo laikoma pažanga. Šiandien šis institutas vadinamas nevyriausybine organizacija ir yra įsikūręs patogiam „MG Baltic“ pastate. Kaip yra įsitikinę daugelis pagaliau atsiradusių (!) šio instituto kritikų, jis tiesiog atstovauja stambiojo verslo interesams, propaguodamas kraštutinį laisvosios rinkos fundamentalizmą.

LLRI kartu su ištisa politikų, verslininkų ir intelektualų karta simbolizuoja visas tas nepriklausomybės atkūrimo paryčiais atsiradusias institucijas, vertybes ir idėjas, tačiau šiandien jos jau yra seniai pasenusios ir joms verkiant reikia bent jau atsinaujinimo, atsižvelgiant į dabartinę lietuvišką ir pasaulines realijas.

- Vytautas Daujotis „Lietuvos aukštąjį mokslą – į laisvosios rinkos glėbį?“ Delfi.lt, 2007 05 10

Respublikos Prezidentas metiniame pranešime aštriai kritikavo Lietuvos aukštojo mokslo stagnaciją ir išeitį mato realioje aukštųjų mokyklų konkurencijoje. Tačiau toliau Prezidentas, aiškindamas kaip jis įsivaizduoja tokią konkurenciją, tik paskelbė savo patarėjų Irenos Vaišvilaitės ir Nerijos Putnaitės nuomonę. Pastaroji atkartoja kelių politinių partijų susitarimo dėl mokslo ir studijų pertvarkos projekto nuostatus, parengtus pagal Laisvosios rinkos instituto receptą (laisva aukštojo mokslo rinka, paskui studentą vaikstantis "krepšelis", studento įmokos dydis tiesiogiai proporcingas studijų kainai).

- Gediminas Akelaitis „Gedimino Kirkilo kalba seime ir realybė“ Balsas.lt, 2007 05 13

Lietuvos Vyriausybės veiklos ataskaita paremta LLRI (Lietuvos Laisvos Rinkos instituto) ideologine dvasia, kaip diena ir naktis skiriasi nuo realybės. A.Brazausko ir G.Kirkilo vyriausybių veikla yra ir antisocialinė ir antižmogiška. Valandinis atlyginimas netik vienas mažiausių tarp ES šalių, bet jo didėjimas 2006m. irgi buvo vienas mažiausių. Vidutinė senatvės pensija taip pat viena mažiausių tarp Europos Sąjungos valstybių ir tesiekia tik trečdali vienkartinio mėnesinio darbo užmokesčio (...).

- Mindaugas Savickas „Kiek kainuoja Lietuva?“ Delfi.lt, 2007 05 13

(...) Vis spartėjantis gyvenimo tempas, visuotinis susvetimėjimas, nepaliaujamas naujų, materialinių tikslų siekimas nebepalieka

laiko bendražmogiškų, universalių vertybių pažinimui bei siekui. Šiuolaikinis lietuvis jau nebemoka džiaugtis saulėtekio šviesoje pražydyusia žibuokle, ar besileidžiančia vakaro saule. „Dirbk, pirk ir mirk“ – moko Lietuvos laisvosios rinkos instituto strategai, gyvenimo pilnatvę atrandantys besaikiam vartojime. Tačiau mūsų demokratinėje visuomenėje yra dar viena svarbi „pareiga“, kuri vadinasi „duok voką“.

- Naujoji kairė 95 „Alternatyvus balsas, kviečiantis diskusijai“ Bernardinai.lt, 2007 05 16

„Bernardinai.lt“ pateikia interviu su naujai susikūrusio intelektualinio judėjimo Naujoji kairė 95 iniciatoriais ir aktyvistais Andriumi Bielskiu, Morta Vidūnaitė ir Aušra Pažėraitė. (...) Tai vis dėlto Naujosios kairės 95 manifeste surašėte 45 tezes, kuriomis siekiate atkreipti dėmesį į svarbiausias, jūsų manymu, problemas. Ar galėtumėte pasakyti, ką konkrečiai dešinieji sako ne taip, arba ko jie nepasako? Ko be sisteminės kritikos dar trūksta šiandienės Lietuvos dešiniajam diskursui?

M. V. Lietuvoje laisva rinka ir jos veikimas suvokiamas kaip tobula ir nekvestionuojama duotybė, o į jos sukeltas problemas beveik nekreipiama dėmesio. Tai, kad anksčiau gyvenome planinės ekonomikos eroje ir apie laisvą rinką galėjome tik pasvajoti, paaiškina, tačiau nepateisina, kodėl dabar ji priimama labai pozityviai ir be jokios kritikos.

A. B. Iš tiesų neslepame, kad metame iššūkį Lietuvos laisvosios rinkos institutui. Jo ekspertai, mūsų manymu, kalba XIX a. rinkos fundamentalizmo tezėmis, kurios dabar jau skamba juokingai, nes pasaulis nuo tų laikų visiškai pasikeitė.

- Povilas Jakučionis „Žiurkės ant pensininkų aruodo“ Balsas.lt, 2007 06 08

(...) A.Zuoko liberalcentristai kartu su savo "ideologiniais vadovais" iš Laisvosios rinkos instituto nesiliauja reikalavę ženkliai mažinti mokesčius, nors Lietuvoje mokesčiai yra bene mažiausi iš ES šalių. Jie visai nesigėdydami į ilgą mokesčių, kuriuos mokame "valdžiai", sąrašą, tarp kitų įrašė ne tik socialinio draudimo, sveikatos draudimo ar Garantinio fondo įmokas, bet ir mokesčius už valstybės turto ir valstybės gamtos išteklių naudojimą. Surašė tuos mokesčius ant "didžiulio akmens" popierinio maketo ir liepos 19 d. pasitelkė stipriausią Lietuvos žmogų Ž.Savicką tempti tą "nepakeliamą mokesčių akmenį-naštą" Gedimino prospektu. Tai liberalcentristai darė šaukdami, kad nepakeliami mokesčiai "valdžiai" žlugdo Lietuvos ūkio klestėjimą ir atima viltį į pasiturintį gyvenimą. Jiems nė motais, kad visai šalia, tik per Baltijos jūrą, Švedijoje, mokesčiai du kartus didesni nei Lietuvoje, bet ir šalies ūkis klesti, ir žmonės gyvena dešimtį kartų turtingiau nei Lietuvoje.

- Aloyzas Sakalas. „Melas“ Bernardinai.lt, 2007 07 24

(...) Šiame straipsnyje kalbėsiu apie kitą melo rūšį, sąlyginai pavadinkime jį melu dėl trupinių, kuriuos norima surinkti ir juos pridėti prie savo turimo įspūdingų gabaritų pyrago.

Žmonės, renkantys tokius trupinius, Rusijoje paniekinamai vadinami „krochobory“. Lietuviško trumpo atitikmens nežinau, artimiausias, matyt, būtų „duoneliautojai“. Taigi apie melą dėl trupinių arba apie progresinių mokesčių tarifų kritiką, sklindančią iš Laisvosios rinkos instituto (LRI) ir šio instituto neetatinių bendradarbių. Pradėsiu nuo to, kad šių piliečių nerasite „vidutinio sluoksnio“ sąrašuose, nes jų atlyginimas gerokai viršija 2-3 tūkst. Lt/mėn. Taigi jie nepriklauso tai kategorijai žmonių, kurie laukte laukia algų išmokėjimo dienos. Ir štai jiems norėusi prie savo gaunamų tūkstančių prisdurti dar šimtą-kitą litų, iš jų neatiduodant vargstantiems nė cento. Dėl to jie nesibodi net elementaraus melo, nors ir žino Dekalogą, ir yra krikštyti. Tai ką jie meluoja?

Atsakymą į šį straipsnį galite rasti [paspaudę čia](#).

***

NUOMONĖ

Gundymas *roamingu*

LLRI vyresnysis ekspertas Žilvinas Šilėnas

*LLRI vyresniojo eksperto nuomone, jeigu jau siūloma reguliuoti *roamingo* kainas, tai yra dar šimtai sričių, kur galimas ES įsikišimas.*

Beprecedentinio gerumo pagauti Europos parlamentarami nutarė padovanoti pigesnes atostogas europiečiams ir paskelbė sumažinsią tarptinklinio ryšio (*roaming*) paslaugų kainas. Nuostabu! Tačiau kodėl apsiriboti tik ryšio paslaugų kainomis? Kol pagavęs įkvėpimas, kodėl nesumažinus ekskursijų, kruizų, kremo nuo saulės ar gėrimų kainų?

Aš įsitikinęs, kad jei Europos Komisija (EK) atidžiai išnagrinėtų kainas Palangos Basanavičiaus gatvėje, neabejotinai išsiaiškintų, kad kambariai vasarą kainuoja ženkliai brangiau nei žiemą, kad „nuotrauka su beždžionėle“ kainuoja ženkliai daugiau nei fotopopierius ir beždžionėlės paslaugos ar, kad gėrimai baruose ar viešbučio kambariuose parduodami su socialiai neatsakingais „viršpelniais“.

Ir nors šių mano siūlymų absurdiškumas yra akivaizdus (tikiuosi, kad taip), aukštų frazių, didelių skaičių ir įvairiaspalvių diagramų dėka, ES iniciatyva mažinti *roaming* kainas atrodo visiškai protinga. Tačiau tai yra vienas iš barbariškesnių planinės ekonomikos principo taikymo pavyzdžių.

Roaming paslaugos kainų lygis rodo ne tai, kad rinka neveikia (*market failure*), o atvirkščiai – kad rinka veikia. Skirtingai nei vaizduojama retorikoje, vartotojai turi pasirinkimą nesinaudoti *roaming* paslauga – paspausti raudoną mygtuką. Jei netenkina *roaming* paslaugos kainos, galima rinktis alternatyvas – kitą (kad ir užsienio) operatorių, fiksuoto ryšio liniją, pirkti skambinimo korteles, naudotis IP telefonijos, e-pašto ir kt. paslaugomis. Reikia pripažinti, kad čia pasirinkimo laisvė yra kur kas didesnė nei daugelyje mūsų kasdienių ekonominių santykių.

ES valdžia teisi, kad *roamingo* paslauga yra pelninga. Tačiau tai jokia būdu neįrodo, kad kainos yra „per aukštos“, nes pati ši sąvoka yra subjektyvi. Kaina, kurią vartotojas, turintis pasirinkimo laisvę, moka už paslaugą, yra teisinga kaina. Tai, kad vartotojas pasirenka naudotis *roaming* paslauga, o ne pvz., nueiti iki kiosko nusipirkti skambinimo kortelę, rodo ne rinkos neveikimą, o vartotojo pasirinkimą. Galiausiai, jei pagrindinis ekonominės politikos kelrodis būtų klausimas „Ar nenorėtumėte už prekę X mokėti mažiau?“, tuomet reiktų sumažinti *visų* prekių ir paslaugų kainas.

Daugelis pasakys, kad šis kainų reguliavimas teisingas, nes, esą, kompanijos neinformuoja apie *roaming* tarifus, tad gavę sąskaitą vartotojai būna nemaloniai nustebę. Tačiau suaugęs vartotojas žino, kad reikia skaityti ir tekstą mažu šriftu (jei vartotojas dar vaikas – jam paaiškinti privalo tėvai). Galiausiai, jei vartotojų neinformuotumas yra priežastis, pateisinanti reguliavimą, logiškai maštant, ES iniciatyva turėtų nurodyti spausdinti tekstą didesniu šriftu, o ne mažinti *roaming* kainas.

ES argumentai, esą šis reguliavimas paskatins konkurenciją *roaming* rinkoje, yra visiškai neįtikinantis. Pirma, operatorių kainodaros apribojimas sumažins, o ne padidins galimybes konkuruoti kaina. Antra, niekas taip netraukia konkurentų, kaip pelnas. Jei *roaming* segmente pelnas ženkliai sumažės, tai pritrauks mažiau, o ne daugiau potencialių konkurentų. GSM Asociacijos duomenimis, apie ketvirtis *roaming* paslaugų turės būti nebeteikiamos, arba teikiamos nuostolingai, o tai ypač pasireiškis mažesniems operatoriams.

Visai tikėtina, kad *roamingo* paslaugų sukuriama pajamų srutai ženkliai prisideda prie technologinių inovacijų, aptarnavimo kokybės ar net vietinių skambučių finansavimo. Tuomet šių finansinių srautų netekimas gali priversti kompanijas bandyti kompensuoti netekimus padidinant vietinių skambučių tarifus arba mažiau investuojant į plėtrą ir kokybę.

Tokiu būdu realus šio reguliavimo efektas pasieks tai, kad dažniau keliaujančių ir santykinai turtingesnių vartotojų padėtis pagerės, o iš vis nekeliaujančių ar retai keliaujančių, t.y. santykinai skurdesnių vartotojų padėtis – pablogės. (Galiausiai, jei dėl konkurencinio spaudimo vietiniai tarifai nedidės, tuomet tikėtina, kad kompanijoms reikės mažinti investicijas į plėtrą ir kokybę, kas iš esmės reikš labiau keliaujančių vartotojų segmento padėties pagerėjimą visų kitų vartotojų sąskaita).

Turint galvoje Lisabonos retoriką, poreikį ES tapti konkurencingesne, plėtoti aukštas ir vidutines technologijas, yra akivaizdu, kad privačių kompanijų pajamų sumažinimas neigiamai paveiks investicijas privatiems tyrimams ir galimybes plėstis į kitų šalių rinkas. Kaip ES susikurs tikri, o ne dirbtiniai valstybės išlaikomi „čempionai“, jei ES eliminuos pelną pelninguose rinkos segmentuose? Jei ES iš tikro taip rūpinasi ES piliečių pinigais, tuomet prieš reguliuojant privataus sektoriaus kainas reiktų baigti kasmetinį pasivažinėjimą maršrutu „Briuselis - Strasbūras“, nebefinansuoti mokesčių mokėtojų pinigais „didžiausio pasaulyje keleivinio lėktuvo“ ar besidubliuojančios palydovinės navigacijos sistemos ir iš esmės neaprengti ES gamintojų.

Be abejo, valstybės intervencijos šalininkai gali teigti, kad būtent ES iniciatyva buvo sukurtas GSM standartas ir liberalizuotas telekomunikacijų sektorius. Tačiau GSM standartas, geriausiai atveju, yra tik dalinė sėkmė, be to tai jokia būdu neįrodo, kad panašus standartas nebūtų buvęs sukurtas be ES įsikišimo. Tuo tarpu liberalizavimas iš esmės tebuvo kito, prieš tai įvykusio valstybinio įsikišimo ištaisymas.

Galiausiai – perspėjimas ES vartotojams, kurie, atrodo, yra labai patenkinti ES sprendimu. Valstybė negali nieko dovanoti, nes ji nieko negamina. Vienintelės „dovanos“, kurias valstybė gali duoti yra paimtos iš kitų mokesčių mokėtojų. Todėl valstybės neturėtų bandyti dovanoti to, ko jos neturi, o Senelio Šalčio vaidmenį palikti tiems, kas tas dovanas kuria – privaciai iniciatyvai. Todėl nenuostabu, kad sėkmingiausi valstybės veiksmai ekonominėje politikoje (pvz., dereguliacija, liberalizavimas) yra paprasčiausi ankstesnių valdžių kišimosi ištaisymai.

Būtent dėl privačios iniciatyvos galima iš saulėto Ispanijos plažės skambinti į mažiau saulėtą Suomiją telefonu telpiančiu rankoje ir net skūstis dėl garso kokybės. Labai lengva priimti tai kaip duotybę ir klausiti „Nejaugi kada nors buvo kitaip?“. Privertus privaciai bendroves sumažinti savo produktų kainas ES pasieks populiarių trumpalaikių rezultatų. Tačiau, kai po keleto metų gulėdami plažėje norėsite paskambinti namo, nenustebkite, jei netyčia galite atsirasti „ne ryšio zonoje“.

***

SKAITINIAI

Psichologo patarimai: Skurdo kompleksas

Deivis Narbutas

Kiek reikia uždirbti, kad nesijaustum elgeta? Iš tiesų neturto kompleksas kamuoja ir tuos, kurie uždirba tūkstančių litų, ir tuos, kurie uždirba tris tūkstančius. Patarimas „uždirbti daugiau pinigų“, kad atsikratytum šio kompleksa, ne visuomet būna efektyvus. Komplexas tuo ir būdingas, kad sąlygos gali keistis, o jis išlieka.

Edita K. rašo: „Mes su vyru uždirbame tarsi neblogus pinigus, apie 3000 litų per mėnesį. O kaskart neužtenka pragyventi iki atlyginimo. Mūsų šeima (vyras, aš, du vaikai) išleidžia per mėnesį beveik keturis tūkstančius litų. Mūsų pažįstamų šeimoje – tas pats. Mus laiko vidurinią klase, o galo su galu negalime sudurti. Apie tai, kad dar ką nors atidėtume, ir kalbos nėra. O juk reikėtų atsidėti, juodai dienai. Bijau net pagalvoti, kas bus, jei vienas mūsų neteks darbo. Gyvename tarsi ant parako statinės. Labai nemalonūs jausmas. Galbūt mes sau tiesiog per daug leidžiame? Viena mano giminaitė gyvena su vyru už aštuonis šimtus litų. Ji mano, kad mes iš gero gyvenimo savo kailyje netveriam. Bet juk aštuonių šimtų litų – tik pavalgyti užtenka, ir tai kukliai! Bet įdomiausia, kad vieni mūsų pažįstami, kurie turi savo firmą, leidžia per mėnesį 6000 litų ir lygiai taip pat, kaip mes, jaučiasi ubagais! Ar yra kokios nors psichologinės išeitis?“

Tokie klausimai jaudina, turbūt, daugumą Lietuvos gyventojų. Taip vadinamoji vidurinioji klasė jaučiasi turtinga tik pensininkų ir neturinčių papildomų pajamų studentų atžvilgiu. Pavyzdžiui, Rimas R. turi tris firmas skirtinguose Lietuvos miestuose, išleidžia per mėnesį apie 4000 litų, o savęs visai nelaiko turtingu. Jo žodžiais tariant, jis „sau daug ko negali leisti“ (na, įsigyti naujūtelaitės, ką tik pagamintos mašinos), daug kur „save skriaudžia“. Jo jausmai kai kuria prasme identiški jausmams žmogaus, gaunančio vidutinį lietuvišką atlyginimą. Kaip čia yra?

Edita teisi, kada ieško ją kankinančio komplekso savo pačios viduje, o ne išorėje. Esmė ta, jog jausmas, ar mes esame turtingi ar vargšai, visada subjektyvus. Vienas uždirba tūkstantį litų ir laiko savo turtingu (nes kaimynas uždirba šešis šimtus), o kitas ir tris tūkstančius litų laiko menka suma (nes jo draugas gauna dešimt tūkstančių).

Viskas priklauso nuo to, su kuo lyginsime. Taigi, kompleksai atsiranda nuo nereikalingų (ir žalingų!) palyginimų. Lyginti savo gerovę su kaimyno, pažįstamo gerove ir dėl to kompleksuoti – būdingas žmonių, išaugusių posttotalitarinėje sistemoje, bruožas. Tais laikais, kai 80% žmonių uždirbdavo 100-150 rublių, pagrindo lyginimui buvo kur kas mažiau. Psichologiškai toks žmogus nėra pasirengęs pergyventi ūmaus savo kaimyno, kuris dar vakar gaudavo tuos pačius 100 rublių, praturtėjimo.

Kas yra gyvenęs Amerikoje, tas pastebėjo, kad ten žmonės nuolatos galvoja apie pinigus, kaip jų daugiau uždirbti: bet apie savo, o ne apie kaimyno pinigus! Tai visiškai kitas mentalitetas, kuris sukuria produktyvios energijos užtaisą.

Lietuvoje kol kas kitaip. Jau iš Editos laiško matome, kad ji užsiėmusi ne tiek aukštesnio atlyginimo paieškomis, kiek savo padėties lyginimu su kitų savo pažįstamų ir giminaičių padėtimi. Ji nori nustatyti, ar yra turtinga ar vargšė, kiek ji neturtinga. Toje minčių apie skurdą koncentracijoje ir glūdi kompleksas.

Atsakymas į klausimą, turtingi esame ar vargšai, priklauso it nuo jūsų poreikių. Jeigu norite turėti daugiau, reikia arba uždirbti daugiau pinigų, arba ženkliai sumažinti poreikius ir išmokti gyventi pagal pajamas.

Esama tokios psichologinės formulės. Turtinga save laikysite tada, kai jums reiks mažiau, negu uždirbate (tuomet atsiras „atliekamų“ pinigų). Tuo pat metu reikia liautis nuolatos save lyginti su kitais: žiūrėti kiek ir kam jie leidžia pinigus. Bet idealu, jei jūs iš viso negalvojate apie savo „materialinį“ statusą, apie tai, kokiai klasei priklausote. Tas reiškia, kad neturite skurdo komplekso, ir jūsų psichika šiuo atžvilgiu yra visiškai sveika. Vadinasi, turite teigiamos energijos. Ji kaip tik ir padeda veikti „į visas puses“ lengvai, nesikompleksuojant. Kaip taisyklė, tokie žmonės daro daugiau bandymų ir dėl to jiems labiau sekasi.

Taip kad išeina, jog tas, kas mažiau galvoja apie save, apie tai, turtingas jis ar vargšas, o daugiau veikia, tas, galiausiai, turtingu ir tampa!

Protesto impulsai

Laimantas Jonušys

Autorius analizuoja visuomenės suvokimą dėl viešųjų erdvių. Tekstas skaitytas Lietuvos radijo laidoje „Kultūros savaitė“.

Tai, ką dabar kalbėsiu apie kultūrinį gyvenimą Lietuvoje, bus nepopuliaru. Todėl, kad populiariu yra tik protestuoti, viską neigti, aiškinti, kad kultūra griauinama, kad kultūros politikos nėra, kad nėra vizijos. Beje, apie viziją. Man įstrigo viena seniai nugirsta replika: jeigu matai viziją, reikia žegnotis.

Komunistiniais laikais per savo vienintelę kelionę į užsienį Bratislavoje kukliai klausiausi savo kelionės bičiulio pokalbio su jo pažįstamu lietuvių muzikologu, kuris tuo metu ten dėstytojavo. Jis pasakė, kad koncertinis gyvenimas Vilniuje daug turtingesnis negu Bratislavoje. Tai buvo sovietmečiu. Vargu ar kas drįstų neigti, kad dabar Vilniuje (ir apskritai Lietuvoje) koncertinis gyvenimas (čia, žinoma, kalbu apie rimtąją muziką) yra kur kas turtingesnis, negu buvo sovietmečiu. Drįsčiau spėti, kad padėtis neblogesnė negu šiandieninėje Bratislavoje, kuri dabar yra gyventojų skaičiumi didesnė už Lietuvą ir šiek tiek turtingesnė valstybės sostinė.

Pastaruoju metu Vilniuje užsimezgė nauja visuomeninio veikimo ir kultūrinio protesto forma, kuri, žinoma, ateityje plėtosis ir pasireikš įvairiais pavidalais. Čia turiu galvoje protestus dėl „Lietuvos“ kino teatro naikinimo. Įsitraukė labai skirtingi žmonės, kai kurie atvirai teigė, kad protestuoja ne tik ir ne tiek dėl to konkretaus kino teatro, kiek dėl valdžios savivalės, kultūros interesų nepaisymo ir pan. Tai yra labai įdomus ir naudingas pilietinės visuomenės daigas – tai, ko seniai pasigendame.

Antra vertus, jau pačioje naujos protestavimo tradicijos užuomazgoje paaiškėja ne tik teigiami, bet ir neigiami bruožai, nors kai kurie protestuotojai, žinoma, mano, kad protestavimas savaime yra geras dalykas, nesvarbu dėl ko. Toks protestas turi kolektyvinio entuziazmo polėkį, įsibėgėjęs jis gali tapti neracionalus – protesto traukinys važiuoja nebesustabdomas, o į tuos, kurie iš jo iššoka, žiūrima smerkiamai.

Vilniaus savivaldybė ir naujieji savininkai pažadėjo, kad buvusioje „Lietuvos“ kino teatro vietoje, naujame pastate, bus dvi nedidelės kino salės, skirtos nekomerciniam kinui. Nors kai kas netiki tais pažadais, galiu lažintis, kad jie bus įvykdyti, ir net jeigu ne šioje vietoje, tai kur nors kitur. Čia nesvarbu netgi tai, kad prieš rinkimus miesto meras skuba prižadėti daug ko, o po rinkimų šiuos reikalus juk tvarkys jau kitas meras, dar nežinomas. Šiaip ar taip, Vilnius tikrai netaps vienintele Europos sostine, kurioje nėra tokių kino salių. Bent jau vien dėl to, kad protestai tokie garsūs, net jeigu jie darosi neracionalūs.

Net jeigu protestavimo įkarštyje ignoruojama tai, kas yra gero, ir išpučiama tai, kas... na, ne tai, kas tikrai bloga, o tai, kas bent šiek tiek įtartina. Spaudoje buvo pavaizduota, kaip atrodys pastatas, iškilsiąs vietoj griausimo „Lietuvos“ kino teatro. Jį suprojektavo gerbiamas architektas Algimantas Nasvytis su kolega, ir tas pastatas bus neaukštas ir dailus, tokio aukščio ir tokio stiliaus kaip aplinkiniai seni pastatai ir, be abejo, architektūriškai tai bus daug geresnis atvejis negu dabartinis svetimkūnis.

O protestai, tiesą sakant, labai pavėluoti. Juk „Lietuvos“ kino teatras buvo privatizuotas prieš keletą metų, jo savininkai sutartyje įsipareigojo išlaikyti kiną trejus metus, tą ir įvykdė. Beje, kai kas jau užmiršo, kad „Lietuvos“ kino teatre buvo ir spragėsiai (vadinamasis *popkornas*), ir komercinis kinas – tiesą sakant, komercinis kinas netgi vyravo, bent jau didžiojoje salėje.

Protestai dėl butaforinio griozdo – Valdovų rūmų – dar labiau pavėluoti. Tenka pripažinti, kad mes labai pražiopsojome. Juk ši rūmų atstatymo idėja gimė Atgimimo laikotarpiu, ir tuo metu niekas nė neprasižijo prieš ją. Tiesa, tada tai buvo vadinama ne Valdovų rūmais, o Žemutinė pilimi, ir būtent kultūros žmonių terpėje buvo suformuota nekvestionuojama nuostata, kad jeigu mes už Lietuvos nepriklausomybę, tai mes ir už Žemutinės pilies atstatymą. Didysis Lietuvos ūkininkas, Algirdas Brazauskas, šią pamoką įsidėmėjo ir, jau kur kas vėliau radęs progą, idėją įgyvendino.

Dabar šalia šios bėdos, Valdovų rūmų, pasidarė dar viena bėda, kuri yra gryna komedija. Ten stovintis XIX amžiaus pabaigos pirklio namas prie tų rūmų atrodo kaip absurdiškas prielipas, jo architektūrinė vertė nedidelė, jis pastatytas daug vėliau, negu buvo nugriauti Valdovų rūmai, ir dabar kiurksodamas šalia jų atrodo kaip prisidurbęs katinas po dirbtinio liūto uodega.

Iš tiesų jau ne kartą kalbėta, kad už pinigus, skirtus Valdovų rūmų statybai, būtų galima atgaivinti ne vieną griūvantį dvaro pastatą, pagerinti provincijos bibliotekų bei jų darbuotojų padėtį ir taip toliau. Tačiau vėl man nelabai suprantamas noras, kad visi architektūrinę vertę turintys pastatai priklausytų tik valstybei.

Štai, pavyzdžiui, didžiulis Šešuolėlių dvaro ansamblis Širvintų rajone puikiai restauruotas, aplinka sutvarkyta. Tai padaryta privataus savininko. Jeigu šis dvaras iki šiol būtų priklausęs valstybei, tikriausiai tebebūtų stovėjęs apleistas. Ir tai anaipol ne vienintelis pavyzdys.

Jokiu būdu nenoriu idealizuoti privačios nuosavybės, čia būna ir aklo godumo, ir kultūros interesų nepaisymo. Tačiau man keistas kai kurių kultūrininkų socialistinis požiūris, kad privatizavimas visada yra blogis, o valstybinė nuosavybė – gėris. Juk jeigu, tarkim, Vilniuje esančių Sapiegų rūmų, kurie dabar yra apleisti, pardavimo sutartyje būtų aiškiai nurodytos restauravimo sąlygos, autentikos išlaikymo principai, tai gal rūmams išeitų į naudą. O jeigu mes iš anksto įsitikinę, kad tokios sutarties nebus laikomasi, kad naujasis savininkas apgaus, tai mes pripažįstame, kad įstatymai Lietuvoje negalioja, kad teisinės valstybės nėra, mes iš anksto kapituluojame prieš savivalę ir reikalaujame, kad viskas, kas vertinga, priklausytų tik valstybei, kuria visiškai nepasitikime.

Valdovų klaida jau neatitaisoma, tad grįžkime prie nelemtos kino padėties ir pažvelkime šiek tiek toliau. Prahoje yra trys kino teatrai, tarptautine kalba vadinami *art house*, skirti nekomerciniam kinui. Vilnius yra beveik triskart mažesnis už Prahą, tad gal čia ir užtektų dviejų salių šiam tikslui. Bet yra kitas dalykas. Prahoje yra daugiau kaip 20 kino teatrų. Būtent kino teatrų, o ne kino salių – šių yra daug daugiau, nes ten irgi yra keletas kino centrų, vadinamųjų *multipleksų*. Bet štai Vilniuje abu kino centrai priklauso tai pačiai firmai. Nežinau, kaip čia yra su įstatymais ir ar negali įsikišti Konkurencijos taryba, jeigu maždaug 95 procentus sostinės kino rinkos valdo viena firma.

Visose tose gausiose kino salėse filmų repertuaras yra pasibaisėtina skurdus. Žinoma, vargšė „Skalvija“ tą spragą šiek tiek užpildo, bet, netgi nekeliant aukštų meninių reikalavimų, bent jau vasarą dažną savaitę žiūrovui, turinčiam didesnes negu žirnio dydžio smegenis, kokakolininkų kino centruose visiškai nėra ką žiūrėti. Jeigu tie centrai priklausytų skirtingoms firmoms, jos būtų

priverstos konkuruoti, pirkti kitus filmus, ir jau vien dėl to kiekybinio pagerėjimo bent šiek tiek pagerėtų ir asortimentas.

Tiesa, ir dabar ne viskas ten blogai. Vykęs „Kino pavasario“ renginys parodė, koks didelis kitokio kino alkis – nei didelėse, nei mažose „Lietuvos“ kino teatro salėse tiek žiūrovų nebūtų tilpę. Taip pat ten buvo rodomas, ir gana sėkmingai, lietuviškas kinas.

Įdomu, kad tokio pat lygio filmai „Skalvijoje“ pritraukia daug mažiau žiūrovų. Tad visai neprotinga piktintis pačia naujųjų kino centrų architektūra, interjeru ir panašiai – jie tiesiog suteikia geriausio lygio technines galimybes žiūrėti kiną. Šis pasipiktinimas tėra automatinis refleksas prieš viską, kas dizaino ir technologijų požiūriu yra nauja ir anksčiau nematyta.

***

„Laisvąją rinką“ galima užsisakyti LLRI interneto svetainėje adresu www.lrinka.lt/uzsakymas.phtml arba atsiuntus el. laišką adresu Laura@lrinka.lt ir nurodžius savo vardą, pavardę ir el. pašto adresą, kuriuo norite gauti leidinį.

„Laisvoji rinka“ taip pat publikuojama internete adresu www.lrinka.lt/Leidiny/index.phtml.

Pageidavimus, siūlymus, klausimus siųskite el. paštu Laura@lrinka.lt.

Leidinyje spausdinamų LLRI ekspertų rašinių autorinės teisės © priklauso LLRI. Perspausdinti šiuos leidinio straipsnius leidžiama tik su nuoroda į „Lietuvos laisvosios rinkos institutą“, prieš tai suderinus telefonu (5) 252 62 63.

***

„Laisvąją rinką“ leidžia Lietuvos laisvosios rinkos institutas – pelno nesiekianti organizacija, įsteigta 1990 metais įtvirtinti individo laisvės ir atsakomybės, laisvosios rinkos bei ribotos valdžios idėjas.

LLRI adresas:
Lietuvos laisvosios rinkos institutas
J.Jasinskio g. 16A
2001 Vilnius
Tel. (5) 252 62 55, (5) 252 62 63
Faks. (5) 252 62 58
www.lrinka.lt